

Vuohitalous elinkeinoksi -hanke

VUOHIEEN SAIRAUKSIEN ENNALTAEHKÄISY

Vuohitalous elinkeinoksi -hanke 20.6.2019

Tiivistelmä pilottitapaamiseen tehdystä koosteesta. Tarkoituksena on ollut tietojen kokoaminen vuohien sairauksista ennaltaehkäisyä varten. Sairastapauksissa ota aina yhteyttä eläinlääkäriin.

YLEINEN LAUMAN HAVAINNOINTI

Käyttäytyminen

- Onko lauma rauhallinen
- Onko havaittavissa ryhmäkäyttäytymistä; laiduntaminen, lepo, märehtiminen
- Katsooko suurin osa laumasta sinua tarkkaavaisena, kun lähestyt niitä

Laumanrakenne

- Onko lauma yhtenäinen
- Koko, paino
- Ikä (kilit)
- Kuntoluokka
- Lauman sisäinen hajonta

Huomattava hierarkia, joka perustuu

- Erittäin voimakkaisiin elinikäisiin perhesuhteisiin
- ”Ystävyysuhteisiin”, jotka muodostuvat kiliaikana
- Yksilöiden henkiseen voimakkuuteen

VAROITAVA KÄYTTÄYTYMINEN

Rauhaton lauma

- Eläimet vaikuttavat hermostuneilta
- Taistellaan arvojärjestyksestä jatkuvasti
- Laumassa ei esiinny ollenkaan tai juuri koskaan tilanteita, jossa suurin osa laumasta märehtii yhtä aikaa makuulla

Lauman yksilöiden havainnointi

- Ei liity laumaan, vaan eristäytyy muista
- Ei tule syömään
- Makaa/seisoo epätavallisissa paikoissa navetassa tai laitumella
- Tuijottaa apaattisena tyhjyyteen

YLEINEN YMPÄRISTÖN HAVAINNOINTI

Hygienian taso

- Lepoalueet: menisitkö itse siihen makuulle?
- Juomapisteen ja niiden ympäristö: onko vesi kirkasta ja kutsuvaa?
- Ruokintakaukalot: ovatko ne puhtaita ja sopivalla korkeudella

Navetan ilmanlaatu

- Lämpötila
- Kosteus
- Ilmanvaihto

Vuohitalous elinkeinoksi -hanke

- Ammoniakkitaso

SAIRAUDET

Virtsakivet

Altistusta lisääviä tekijöitä

- Voimakas väkirehuruokinta.
- Juomaveden vähyyys, kylmyys ja huono laatu: eläin ei juo riittävästi.
- A-vitamiinin puute (heikentää virtsaputken limakalvon kuntoa).
- Kuohitseminen.
- Rehujen sisältämän kalkin ja fosforin väärä suhde.
- Liiallinen magnesiumin määrä rehussa (vaikuttaa kalkkiaineenvaihduntaan). Magnesiumia ei saa olla yli 2 mg/kuiva-ainekilo.
- Perinnöllisillä seikoilla vaikutusta.
- Eläinten liiallinen lihavuus.
- Kylmyys ja veto voivat olla laukaisevia tekijöitä.

Ennaltaehkäisy

- Ruokinnassa tarkistettava kalsiumin, fosforin ja magnesiumin määrät (rehuanalyysit).
- Oikea Ca:P -suhde. Nopeakasvuisella eläimellä sopiva suhde noin 3:1.
- Vapaasti puhdasta haaleanlämpöistä vettä ja merisuolaa. Merisuolaa oltava 1-4 % rehun kuiva-aineesta. Varsinkin riskiryhmässä olevien eläinten riittävä juominen tärkeää.
- Riittävä A-vitamiinin määrä. A-vitamiinin normaalitarve on 5000 iU päivässä tai vastaavasti karoteenina 10 mg.
- Vitamiinilisää ei yleensä tarvita, jos ruokinnassa käytetään hyvälaatuista heinää tai täysrehua. Säilörehuruokinnassa tai eläinten ollessa ylimääräisen rasituksen alaisia, kannattaa antaa vitamiinilisä (suunkautta annettavat A-, D-, E-, K-vitamiinivalmisteet).

Escherichia coli -bakteeri

Aiheuttaja

- Bakteeri esiintyy eläinten ruuansulatuskanavassa, josta sitä siirtyy ajoittain myös ulosteisiin ja se voi sitä kautta tartuttaa myös ihmisiä.
- Voi aiheuttaa eläimelle verenmyrkytyksen tai nopean nestevajauksen ja sitä kautta kuoleman.

Altistusta lisääviä tekijöitä

- Likainen kuttujen poikimiskarsina
- Kilien heikkous ja riittämätön ternimaidon saanti
- Liialliset maito- tai rehumäärät

Oireet

- 3-5 päivän ikäisillä etenee nopeasti: kuihtuminen -> tajuttomuus -> kuolema.
- 1-6 viikon ikäisillä: ripuli (ei aina), lämmön nousu, jäykkä kävely, nivelturvotus ja makaaminen pää taakse taivutettuna

Hoito

- Nestetasapainosta huolehtiminen: vasikkasuolaa suoraan suuhun 4 krt/päivä, yhteensä 2,5-5 dl.
- Suunkautta annettava antibiootti (sulfa. oriprim).
- Nestehoidon ajaksi maitojuotto jätetään pois. Juottoa jatketaan virkistymisen jälkeen.

Ennaltaehkäisy

Vuohitalous elinkeinoksi -hanke

- Karsinoiden puhtaus.
- Ternimaidon saannin varmistaminen

Lihasrappema

Oireet

- Esiintyy yleisimmin nuorilla kasvavilla eläimillä.
- Lihakset vaurioituvat aiheuttaen takaosan jäykän tai huojuvan liikkeen.
- Kasvu pysähtyy tai ainakin hidastuu.
- Laitumella voi aiheuttaa kuolemia.

Ennaltaehkäisy

- Riittävän seleeniensaannin varmistaminen, varsinkin luomutilalla seleeniinpuutteen riski suuri.

Kokkidioosi-ripuli

Oireet

- Tyypillisesti noin 4-8 viikon ikäisillä eläimillä, myös laitumella.
- Laihtuminen, ripulointi, kunnon nopea heikkeneminen, kuolema.

Taudin määrittäminen

- Ulostenäytteet.
- Laajemman epidemian välttämiseksi kuolleita hyvä lähettää tutkittavaksi.

Ennaltaehkäisy

- Hyvä hygienia sisällä ja laitumella, riittävä kuivitus (kokkidit viihtyvät märissä olosuhteissa)
- Riittävä ternimaidon saanti.
- Stressin välttäminen: sopivat ryhmäkoot ja jaottelu iän mukaan.
- Hyväkuntoiset eläimet.

Klostridioosi eli ”valkuaismyrkytys”

Oireet

- Äkillinen ripuli (kellertävä -> vetinen, limainen -> verinen, limakalvon riekaleet).
- Voi tulla myös äkkikuolema ilman oireita.
- Kuttu makaa: vatsaontelokipu, valitus.
- Shokkioireet: kylmät jalat, makaa kyljellään jalat haroen ja pää taakse taipuneena.
- Krooniset oireet: ajoittaista ripulia, mahdollisesti laihtuminen ja maitotuotoksen lasku.

Hoito

- Taudin nopean etenemisen vuoksi hoito ehtii harvoin ajoissa.
- Laajaspektrisiä antibiootteja voi käyttää.

Ennaltaehkäisy

- Rokottaminen (Bravoxin). Aluksi kaksi rokotusta 4-6 viikon välein syksyllä ja tehosterokote keväällä ennen poikimista. Sen jälkeen rokotus kerran vuodessa noin viisi viikkoa ennen poikimista. Kysy tarkennukset omalta eläinlääkäriltäsi.
- Muutokset ruokinnassa tehtävä hitaasti.

Listeria eli ”aivokuume”

Vuohitalous elinkeinoksi -hanke

Oireet

- Eläin on vaisu ja ruoka ei maistu.
- Toinen korva voi roikkua, mahdollisesti kuumetta.
- Naamahermon halvaantuminen: kieli toimii huonosti, kuolaaminen.
- Liikkuminen huojuvaa, voi kiertää kehää.
- Myöhemmin myös kouristuksia.
- Voi olla myös aiheuttajana muihin sairauksiin: aivokuume/aivokalvontulehdus, äkkikuolema, verenmyrkytys, silmän sidekalvontulehdus, kohtutulehdus, abortti.

Tartunta ja leviäminen

- Itämisaika noin 1-2 viikkoa.
- Listeriabakteeria on maaperässä, ja se selviää hengissä pitkään esimerkiksi rehussa.
- Likaiset juoma- ja ruoka-astiat riski leviämislle.
- Leviävät myös aborttoineiden kuttujen eritteissä.

Hoito

- Antibioottihoito voi auttaa, jos huomataan riittävän ajoissa.
- Ravinteiden saannista huolehdittava (tarvittaessa letkutus pötsiin).

Ennaltaehkäisy

- Vesipisteiden ja ruokintapöytien pitäminen puhtaana.
- Hygieenisesti hyvälaatuinen säilörehu. Mullan joutumista rehuun vältettävä.
- Rehun jakokertojen väli ei saa olla liian pitkä, sillä pitkään pöydällä seissyt rehu on riski tartunnalle.

Hapan pötsi

Oireet

- Ripuli ja syömättömyys.
- Hampaiden narskuttelu.

Altistusta lisääviä tekijöitä

- Korkea väkirehun määrä suhteessa karkearehun määrään.

Hoito

- Pötsin toimintaa tukevat tuotteet.

Utaretulehdukset

Tartunnalliset utaretulehdukset

- Leviävät eläimestä toiseen, elävät utareen pinnalla.
- Tarttuvat yleensä lypsyn aikana (laitteisto, lypsäjä, imevät kilit)

Ympäristöperäiset utaretulehdukset

- Elävät muun muassa kuivikkeissa, makuupaikoilla, maaperässä.
- Ulosteperäiset tulehdukset tavallisia. Tartunta tällöin yleensä suoraan ulosteesta (leviäminen lypsyn aikana myös mahdollista).

Oireet

- Äkillinen tulehdus. Yleisoireet ilmenevät nopeasti: vaisu, voimakas kipu, kuume/alilämpö, menehtyminen. Utareen ja maidon voimakkaat muutokset (bakteerien erittämät bakteerimyrkyt, toksiniit). Utare aristava, kuumottava ja turvonnut.
- Piilevä tulehdus. Vaikea havaita ilman testiä: maitonäyteviljely, solutesti. Maidossa voi olla muutoksia tai se näyttää tavanomaiselta.
- Krooninen tulehdus. Pahkurat utareessa, ei välttämättä aristusta.

Vuohitalous elinkeinoksi -hanke

Ennaltaehkäisy

- Huolellinen kuivitus, kosteuden ja vedon välttäminen navetassa.
- Sarvien sahaaminen tai nupouttaminen.
- Eläinten harkittu ryhmittely.
- Sopiva eläintiheys ja riittävästi ruokintapaikkoja.
- Lypsykoneen oikeat säädöt.

Loiset

Loisia on useita useaa erilaista lajeja. On selvitettävä tapauskohtaisesti mikä loinen on kyseessä ja tarvitaanko lääkitystä sekä mikä on oikea lääkevalmiste.

Ennaltaehkäisy

- Tilakohtainen loistorjuntasuunnitelma tilan toimintatavat huomioiden.
- Loisresistenssiriskin vuoksi matolääkkeitä ei saa käyttää rutiininomaisesti.
- Laidunnussuunnitelman tekeminen loisten määrän hillitsemiseksi.
- Tarvittaessa papananäytteiden ottaminen. Eläinlääkäri määrää loislääkkeitä tarvittaessa.

Eläintaudit ja niiden tarttumiskanavia

- Maedivisna/CAE -> tuonnit
 - Scrapie (Suomella Scrapie-vapaan maan status)
 - Suu- ja sorkkatauti
 - Sinikielitauti -> tuonnit
 - Q-kuume -> tuonnit
 - Sorkkamätä -> tuonnit
 - Orf-virus -> karjojen väliset kontaktit
 - Schmollenberg -> polttiaiset
- Tautien vastustus on tärkeää, sillä ne aiheuttavat tappioita suoraan ja välillisesti.

Taulukko 1. Lampaiden ja vuohien helposti leviävien eläintautien esiintyminen Suomessa (Evira 2013a).

Eläintauti	Pääasiallinen eläinlaji	Viimeksi todettu Suomessa
Bluetongue	Märehtijät	Ei koskaan
Karjarutto	Märehtijät	1877
Lammas- ja vuohirokko	Lammas, vuohi	Ei koskaan
Pienten märehijöiden rutto (PPR)	Lammas, vuohi	Ei koskaan
Rift Valley -kuume*	Märehtijät	Ei koskaan
Suu- ja sorkkatauti	Sorkkaeläimet	1959
Vesikuläärinen stomatiitti*	Märehtijät, hevonen, sika	Ei koskaan

* zoonoosi

Vuohitalous elinkeinoksi -hanke

Lisätietoa: <https://www.ruokavirasto.fi/tietoameista/julkaisut/julkaisut/elaimet/>

KOOSTEEN LÄHTEET:

Johanna Rautiainen -luennot

Birgit Agner Petersen- luento Monipuolinen lammas ja vuohi hankkeessa

Ritva Yritys- lehti artikkelit

Eeva Mustonen- luennot

Evira/ ruokavirasto -nettisivut